

Direcció Newsletter: Esther Grau, Diana Marre i Beatriz San Román

Continguts: Margarita del Olmo i Pilar Cucalón Tirado

Edició, Format i Difusió: Sofía Gaggiotti

ISSN: 2013-2956

Traducció al català: Bruna Álvarez i Victoria Badia

ESTRATÈGIES DE PARTICIPACIÓ I PREVENCIÓ DE RACISME A LES ESCOLES

Introducció:

Estratègies de participació i prevenció de racisme a les escoles (<http://www.proyectos.cchs.csic.es/integracion>) és el títol d'un projecte d'investigació que estem desenvolupant finançades pel Ministeri de Ciència i Innovació (FFI2009-08762). El Grup AFIN ens ha ofert l'oportunitat de difondre el nostre treball entre els lectors i lectores de la Newsletter AFIN, i anem a fer-ho utilitzant imatges, captades per nosaltres mateixes al llarg dels nostres treballs de camp, i petits textos que pretenem convidin a la reflexió. Els nostres objectius són: **analitzar** el procés de participació dels i les alumnes en el sistema escolar, **identificar** els obstacles que impedeixen una participació equitativa de tots els/les alumnes, **fer propostes** per superar-los, **valorar** la producció científica i els recursos per a l'ensenyament/aprenentatge que ja existeixen.

Ens proposem analitzar la **pràctica escolar** diària en algunes escoles seleccionades com a casos d'estudi **en diferents llocs del món** (Espanya, Estats Units, Perú, Àustria i Bolívia) per tenir un marc de referència ampli i poder **comparar** pràctiques des d'una **perspectiva antropològica**.

Les persones que treballem en aquest projecte som una petita part del Grup INTER (<http://www.uned.es/centrointer/>) localitzada en el *Centro de Ciencias Humanas y Sociales del CSIC* (Madrid, Espanya): Margarita del Olmo (coordinadora), Matilde Fernández Montes, Carmen Osuna Nevado, Ceferina Anta Cabrerros, Pilar Cucalón Tirado, María Caterina La Barbera i Caridad Hernández (Universidad Complutense de Madrid); Waltraud Müllauer-Seichter (UNED), Alicia Re Cruz (Universidad del Norte de Texas), Jennifer Lucko (Universidad Dominicana de California), Luisa Lobo i Lis Sánchez (Navreme, Àustria), Rachid El Hour (Universidad de Salamanca) i Charo Díaz Yubero (col·legis de la FUHEM).

Cadascuna de nosaltres treballem en un lloc diferent, posant el focus d'anàlisi en un tipus de desigualtats. Aquí n'oferim una petita mostra.

Aquesta Newsletter es publica amb el recolzament del Ministeri de Ciència i Innovació a través del projecte I+D *Adopción Internacional y Nacional: Familia, educación y pertenencia: perspectivas interdisciplinarias y comparativas* (MICIN CSO2009-14763-C03-01 subprograma SOCI)

Un cas corrent d'un alumne molt poc corrent

Margarita del Olmo

Centro de Ciencias Humanas y Sociales-CSIC

En lloc d'utilitzar una imatge per explicar en què consisteix la meva investigació, explicaré una història. És la història d'un noi que vaig conèixer a la classe on vaig fer el meu treball de camp.

La primera vegada que vaig parlar amb Marius, va ser ell qui es va dirigir a mi, curiós per saber què feia jo a la classe si no era professora. Tenia setze anys i havia vingut de Romania feia tres mesos, però parlava espanyol amb molta fluïdesa. En la nostra primera conversa em va dir que estava desitjant deixar l'Aula d'Enllaç per incorporar-se al curs normal. Em va explicar que volia anar a la universitat a estudiar enginyeria, possiblement enginyeria informàtica. Durant els esbarjos, una de les coses que fèiem junts, en contra de les normes del col·legi que impedièn caminar pels passadissos, era pujar a l'últim pis on estaven penjades les notes de Selectivitat que demanava cada facultat per entrar. Enginyeria informàtica era una de les carreres que exigia una nota més alta, un 8, però a en Marius no li preocupava en absolut. Va acabar de seguida l'Aula d'Enllaç i es va incorporar a quart de l'ESO. Cada vegada que el veia estava envoltat d'amics, molts d'ells espanyols, i notava que ràpidament millorava el seu castellà. Tocava el piano i els professors del col·legi havien aconseguit que es matriculés al conservatori per estudiar clarinet. Al final de quart, va aprovar els exàmens.

El curs següent me'l vaig trobar a l'aula de primer de Batxillerat Artístic. Quan li vaig expressar la meva sorpresa per l'elecció, em va explicar que el col·legi li havia recomanat que no fes el científic, sinó l'artístic, perquè li resultaria més fàcil ja que li agradava la música. Em va dir que estava content i que pensava fer Belles Arts. Durant tot el curs ens vam estar veient amb freqüència i parlàvem de les seves expectatives per al futur. Gairebé al final, em va dir que creia que no aconseguiria entrar a Belles Arts així que vàrem pujar a veure el tauler d'anuncis per veure quina nota demanaven. Li vaig dir que no abandonés les seves esperances perquè podia aconseguir fàcilment el 6 que requeria Belles Arts. En aquest moment, no era possible distingir en el seu accent cap resta del seu romanès.

AFIN

La primera vegada que el vaig veure el tercer any, havia fet ja la primera avaluació i havia suspès totes les assignatures. Em va dir que estava molt deprimat. Vaig intentar d'animar-lo, però no vaig poder. Acabava d'aprovar l'examen teòric del permís de conduir (tenia ja divuit anys), però havia suspès la part pràctica. Em va dir que el seu pare intentava d'animar-lo i ajudar-lo, però les classes de conduir eren molt cares. Un temps després em va dir que havia aprovat l'ingrés per pertànyer a una orquestra municipal, però que això implicava un munt de feina extra i estava pensant a deixar l'escola. Em va dir que estava buscant una feina com a DJ en una discoteca. Quan li vaig recordar les seves expectatives d'anar a la Universitat, em va dir que estava pensant en oblidar-se del pla i fer Formació Professional per convertir-se en enginyer de so. Com que el meu cunyat treballa precisament com a enginyer de so en una companyia discogràfica, li vaig explicar que ell havia après la professió a la companyia, però també li vaig dir que en aquest moment el món del disc estava travessant una gran crisi i al meu cunyat li faltava la feina. L'última vegada que el vaig veure era a punt de començar el període de prova a l'empresa del meu cunyat. Després vaig saber que havia abandonat el col·legi i, més tard, que l'empresa del meu cunyat havia tancat per falta de feina. Mai més vaig tornar a veure en Marius.

Marius és un noi excepcional però el seu cas no ho és. A l'Aula d'Enllaç, he vist molts nois i noies que començaven amb tots els ingredients necessaris (treballadors, amb un excel·lent expedient acadèmic, interessos fora de la classe, amics, famílies que els recolzaven, altes expectatives sobre el seu futur, etc.) i que han après ràpidament amb molt d'interès el castellà. No obstant això, quan vaig preguntar a una inspectora per les possibilitats d'una noia o un noi de l'Aula d'Enllaç d'aconseguir a l'examen de Selectivitat una nota per entrar a carreres que exigeixen una alta mitjana, em va contestar que desgraciadament no tenien cap possibilitat, i va afegir a manera de disculpa: "com molts espanyols".

A la meua feina, em dedico a demostrar que complir amb les expectatives explícites de l'escola no és suficient, perquè el fet d'haver nascut a determinats països (no a tots) és utilitzat per empènyer els i les alumnes cap a una capacitació professional més senzilla, a través d'un procés imperceptible que consisteix en anar retallant a poc a poc les seves expectatives.

Discriminació per falta de bagatge

Caridad Hernández

Facultad de Educación, UCM

Explicaré el treball que faig a partir d'un exemple que pot prendre's com la bombeta que se li encén a un quan després de no haver entés alguna cosa, per fi ho veu de sobte amb tota claredat.

Durant algun temps vaig estar treballant en un Aula d'Enllaç d'Educació Primària (un programa de la Comunitat de Madrid centrat a ensenyar castellà als alumnes estrangers) per conèixer el seu funcionament quotidià. Una vegada els estudiants dominaven la llengua castellana amb la suficient competència, segons el parer de la professora, s'integraven a l'aula de referència i tornaven a l'Aula d'Enllaç esporàdicament, quan tenien dubtes, dificultats... com a un lloc on podien solucionar-les.

En una d'aquestes ocasions, una estudiant havia de preparar un examen de Coneixement del Medi en el seu curs i va venir buscant suport. Jo em vaig oferir per ajudar-la, em vaig asseure al costat d'ella i li vaig proposar que comencés a llegir el tema i que, quan no entengués alguna cosa, me la preguntés.

El tema es titulava "Les Costes Atlàntiques" i la primera frase deia: "Les costes gallegues són retallades". Amb prou feines va començar a llegir, es va parar i jo li vaig preguntar què passava. La nena va respondre: "què és gallega?". La pregunta em va deixar perplexa. Vaig començar per aclarir el significat de "gallega". L'explicació no va ser ràpida, perquè no n'hi havia prou amb dir "de Galícia", calia explicar què és Galícia, on està i per què al que és propi de Galícia se li diu gallec/a. Era molt més complicat del que semblava en un principi.

Aquest exemple em va plantejar diverses reflexions sobre la diversitat, les diferències i la falta d'igualtat d'oportunitats. Va posar en evidència que, encara que la nena demostrés competència comunicativa en castellà, no tenia les mateixes eines que la resta d'estudiants per a abordar l'estudi d'un tema de Coneixement del Medi sobre la costa atlàntica.

Un dels interessos del meu treball és elaborar materials, eines i estratègies que ajudin als nens migrants i transnacionals a superar la manca de bagatges en matèries com geografia, història o literatura quan s'integren en el sistema educatiu del país d'acolliment"

El vel a les aules: un desafiament per als professors

María Caterina La Barbera

Centro de Ciencias Humanas y Sociales, CSIC

El meu projecte d'investigació pretén abordar l'Educació Intercultural adoptant una perspectiva que combina l'anàlisi jurídica amb el treball de camp etnogràfic sobre la pràctica escolar a Madrid. El meu objectiu és analitzar com l'Educació Intercultural té en compte els processos de formació i transformació de la identitat de gènere que tenen lloc durant el procés migratori. En particular, m'interessa com el gènere, l'ètnia i el nivell econòmic són aspectes que influeixen, al mateix nivell, en la construcció de la identitat d'una persona.

En el marc d'aquest projecte, el maig de 2010, vaig realitzar un taller a la Facultat d'Educació de la Universidad Complutense de Madrid sobre racisme a les aules -destinat a alumnes que estan estudiant per ser professors-, del qual vull compartir aquí unes reflexions.

Per abordar el tema racisme, vaig utilitzar com a cas la notícia que va omplir les pàgines dels diaris l'abril de 2010: l'expulsió d'una alumna d'un col·legi de la Comunitat de Madrid per portar el cap cobert per un vel, i em vaig plantejar un doble objectiu per al taller: 1) analitzar el discurs mediàtic sobre el vel a les aules a Espanya, i 2) prendre consciència dels prejudicis inconscients i explícits sobre el tema. Aquestes idees em semblen fonamentals per disposar-se a reflexionar sobre aquelles persones que són percebudes com "l'altre".

El debat públic a la premsa es va centrar en dos arguments principals: 1) l'assimilació cultural dels migrants, i 2) la qüestió de la submissió de la dona a l'Islam. En particular, aquest últim argument sembla construït sobre un raonament segons el qual: a) les dones musulmanes porten vel, b) el vel és un símbol patriarcal, i c) l'Islam dicta la subordinació de la dona.

Tot el debat polític sobre el *hijab* a Europa es construeix sobre el supòsit que, com a condició per aconseguir els estàndards occidentals de la igualtat de gènere, les dones migrants del "Tercer Món" haurien de renunciar a la seva pròpia cultura, religió i tradició. En particular, les dones que usen el *hijab* són representades com a migrants del "Tercer Món" -malgrat ser ciutadanes europees-, i es troben en el centre del discurs sobre la migració i la integració cultural dels migrants.

La primera activitat del taller va consistir en la lectura i comentari de la premsa; la segona, en la projecció del documental de RTV titulat "*Mujeres con pañuelo*", com una forma de poder escoltar les veus de joves musulmanes espanyoles explicant les seves formes de vida, eleccions i experiències. Amb una actitud molt diferent, ens apropem a l'última activitat, que va consistir en una simulació de la Junta Directiva d'una escola

El debat va ser llarg i intens. Molts es van quedar amb dubtes i incerteses, però l'objectiu del taller no era aclarir en poques hores tots els dubtes, sinó despertar l'interès sobre un tema que la premsa presenta de manera reduccionista i estereotipada. El resultat del taller va ser animar als alumnes a conèixer més sobre el que consideren aliè i "altre", i a activar un mecanisme de conscienciació sobre el rol que jugaran en el futur com a professors.

“Llegeix aquest conte, es titula <<Lejos de Casa>>, perquè tu també estàs lluny de casa, oi?”

Pilar Cucalón Tirado

Centro de Ciencias Humanas y Sociales, CSIC

Durant els dos últims cursos escolars he dedicat bona part del meu temps a observar en dues Aules d'Enllaç diferents. En aquestes els joves tenen entre dotze i disset anys d'edat. La majoria procedeix de la Xina, però també del Marroc, Romania, Senegal i Bulgària, entre altres països.

Una de les metodologies emprades pels docents és el treball individualitzat dels alumnes mitjançant materials audiovisuals. La frase que he utilitzat com a títol d'aquest text va ser pronunciada per una de les professores, que demanava a una de les seves estudiants que llegís el conte i respongués a una sèrie de preguntes. El següent dibuix i el petit extracte del relat ajuden a visualitzar l'activitat citada:

*[...] És colombià. El diumenge Humberto va anar a veure un partit de futbol. Allà, al nostre barri. A la sortida va tenir una discussió amb uns «caps rapats», també del barri. Tothom els coneix. Són molt violents. La veritat és que no sé com va començar tot. Només sé que van discutir, es van insultar... El típic [...]*¹

1. www.cvc.cervantes.es/aula/lecturas

Alguns investigadors i investigadores que hem realitzat etnografia en aquestes classes creiem que el que es fa a l'Aula d'Enllaç és insuficient de cara a una integració posterior del seu alumnat en els grups ordinaris.

Els docents consideren que aquests nois i noies són incapaços de “seguir les classes” regulars, i busquen explicacions com les cultures, els sistemes educatius i les llengües d'origen de l'alumnat, la falta d'atenció de les famílies, i l'escàs temps de permanència a les Aules d'Enllaç. En la meva investigació, he arribat a la conclusió que l'Aula d'Enllaç no és la mesura adequada de cara a una incorporació de l'alumnat estranger a l'escola.

Per què el sistema educatiu sempre busca explicacions a les seves dificultats fora i no en la pròpia institució? Què significa “seguir les classes”?

Sota quines idees s'elabora aquesta categoria?

Per què el desfasament en un àrea implica necessàriament el desajustament en totes les matèries per a alguns d'aquests i aquestes alumnes?

Per què als seus països d'origen tenen notes excel·lents i en incorporar-se al nostre sistema educatiu obtenen males qualificacions?

Com viuen aquest procés aquells i aquelles estudiants amb expectatives acadèmiques més altes?

I, finalment, genera estigmatització, diferenciació i estratificació social aquest tipus d'accions?

Educació i socialització en un Centre de Menors

Matilde Fernández Montes

Centro de Ciencias Humanas y Sociales-CSIC

El meu propòsit dins del projecte d'investigació és analitzar el procés d'educació i socialització dut a terme en un centre de menors espanyol que va romandre obert des de mitjans del segle passat fins als primers anys de l'actual. Aquest centre estava situat en una finca allunyada dels nuclis de població i comptava amb una oferta docent, recreativa i cultural en teoria suficient per satisfer totes les necessitats dels seus alumnes que, al costat de voluntaris i professors, van formar una "comunitat vital" amb unes característiques i personalitat molt marcades que a l'actualitat encara persisteix, en reconèixer-se com a membres d'aquella els seus antics membres.

Assamblea en el Centre d'Acollida.

Allí conviven en règim d'internat nens amb problemes per escolaritzar-se en els col·legis convencionals, en les primeres dècades d'origen nacional i, a partir de 1980, molts altres nois i noies estrangers, gràcies a una sèrie de campanyes internacionals en les quals se'ls reclutava amb beques de cinc anys de durada.

El centre era, en bona mesura, independent i autònom, amb les seves pròpies normes de govern, elecció de càrrecs entre els alumnes, celebració d'assemblees (imatge de la fotografia), etc., la qual cosa va generar una potent i exclusiva identitat col·lectiva.

El meu interès se centra a conèixer fins a quin punt aquest mètode d'integració o socialització, consistent a separar o aïllar de la resta de la societat els "menors en risc d'exclusió social" resulta efectiu, no només de manera interna sinó, sobretot, de cara a les relacions amb l'exterior, amb la resta de la societat. En ser una experiència que ja s'ha acabat, les indagacions tindran dues vessants: la primera seria la caracterització del grup durant la seva convivència i la satisfacció o no dels alumnes; la segona se centra a conèixer les trajectòries vitals d'alguns d'ells un cop fora del centre, i les facilitats o dificultats per a la seva integració social i laboral que ha generat aquest sistema.

Com a mètode de treball, a més de les entrevistes personals, estic obtenint una valuosa informació gràcies a diversos fòrums que antics alumnes i professors mantenen oberts a Internet i les múltiples pàgines de Facebook on es pot consultar una ingent documentació que es completa amb els comentaris personals (unes vegades crítics i unes altres nostàlgics) sobre aquella etapa de les seves vides.

Educar és que tots els nens i nenes tinguin la seva festa d'aniversari

Carmen Osuna Nevado

Becària MAEC-AECI, Centro de Ciencias Humanas y Sociales

El meu treball de camp es desenvolupa en escoles de La Paz (Bolívia), a propòsit de l'Educació Intercultural en aquest país. M'interessa conèixer el discurs sobre el que és intercultural, tant des del punt de vista del Govern -que ara mateix està desenvolupant una nova reforma educativa- com des del punt de vista pràctic, és a dir, a les aules.

La fotografia està feta en una de les escoles on realitzo la meva observació participant. Les nenes que assisteixen són, la majoria d'elles, de famílies amb recursos econòmics molt limitats. Unes altres provenen de llars on no han de treballar -el que els facilita l'estudi- i poden adquirir el material necessari per fer les seves tasques. Per descomptat que, entre aquest petit i selecte grup, es troba "la primera de la classe". Aquest títol (gairebé nobiliari pel que fa a la jerarquia escolar) comporta un poder simbòlic que cala, tant en professors com en la resta de l'alumnat.

El dia de la fotografia, totes les alumnes havien donat una mica del seu mínim poder adquisitiu per poder celebrar l'aniversari a una de les seves companyes, primera de la classe i objecte d'atenció i felicitacions de la majoria dels professors. Van pintar la pissarra, van reunir taules al centre, van comprar refrescos i lliminadures, van portar el que van poder de les seves cases i fins i tot algun present. Durant la festa (per la qual la professora de matemàtiques havia donat permís), van desfilar per l'aula diferents professors per felicitar a la que complia anys i degustar el pastís.

El poder de l'entesa cultural al jutjat

Alicia Re Cruz

Department of Anthropology, UNT

La història que explicaré va ocórrer un d'aquests dissabtes en els quals vaig trobar un buit per treballar de voluntària en una ONG del nord de Texas (ODIS) que ofereix assistència a immigrants que sol·liciten la residència.

ODIS té un programa específic per als clients que poden ajustar la seva reclamació a una llei que protegeix les persones que han sofert violència domèstica. Si qui denuncia el delicte (gairebé en la totalitat es tracta de dones) és indocumentat o indocumentada, la llei li permet sol·licitar la residència legal al país. En el nord de Texas, on la comunitat llatina és la minoria ètnica dominant, existeix un gran nombre de dones sotmeses a violència domèstica en la qual la seva condició de "indocumentades" és utilitzada com un arma molt efectiva en els abusos físics i psicològics als quals són sotmeses per part dels seus marits.

Les meves aportacions a aquesta ONG són de molt diversa índole: com a espanyola tradueixo converses i documents; com a antropòloga, la meva contribució se centra en la traducció cultural per aclarir expressions, concepcions, valors o creences de la cultura de les persones que s'apropen a ODIS, i contextualitzar-les en la cultura nord-americana on té lloc el procés legal.

El matí del dissabte al qual m'estic referint en aquest text se'm va apropar la directora de l'ONG i em va dir: "Alicia, necessito la teva ajuda. Tinc una dona a la meva oficina que només parla espanyol". Va resultar ser María, una jove dona mexicana que ens va presentar la història de Teresa, la seva germana de quinze anys. Ens va explicar que Teresa havia entrat als Estats Units indocumentada i que estava vivint amb el pare d'ambdues quan aquest va intentar violar-la.

La Teresa era una adolescent preciosa: la seva mirada trista i profunda no aconseguia ocultar del tot la vergonya d'implicar històries i emocions molt amagades.

Quan Teresa va quedar òrfena de mare, tenia vuit anys i el seu pare es va convertir en l'autoritat protectora, l'única font de seguretat. Era evident que Teresa encara carregava amb el trauma i el dol per la mort de la mare, a qui va substituir el jou autoritari i l'abús del pare. Al mateix temps, la ideologia patriarcal mexicana, producte de l'herència colonial espanyola i tan arrelada en la visió del món de la cultura mexicana, feia que Teresa acceptés l'abús del pare com a norma. El fet de reconèixer conscientment l'intent de violació del pare suposava no només trair-lo a ell, sinó acceptar haver-se quedat òrfena de pare i mare.

Al final vam decidir lliurar la història com l'havia narrat Teresa, però la vàrem acompanyar d'una carta adreçada al jutge que explicava les característiques de la ideologia patriarcal mexicana, que implica el fet que el poder i autoritat són exercits per l'home com a “cap” i cap de família. L'explicació cultural tenia com a objectiu justificar l'absència de la paraula “violació” i, al mateix temps, acusar l'intent conscient de violació. A l'any i mig, Teresa va rebre el seu permís de residència als Estats Units.

Espais Públics Urbans i Participació Ciutadana

Waltraud Müllauer-Seichter

Departamento de Antropología Social y Cultural, UNED

La imatge, captada l'hivern passat al parc més prestigiós del districte San Isidro (Lima, Perú), mostra una escena que convida a pensar sobre problemes de discriminació, desigualtat, autoexclusió i fronteres simbòliques, problemes centrals del meu treball.

El parc, conegut amb el nom de El Olivar, està situat en el districte de San Isidro -junt amb Miraflores i La Molina són els districtes residencials de la població de classe social mitjana-alta i alta-. A San Isidro es barregen residències d'“alt standing”, empreses de prestigi, hotels d'alta qualitat, excel·lents restaurants i oportunitats d'oci. Crida l'atenció el fet que aquí la gent es mou amb cotxe -propi- o taxi. Qui no comparteix aquest estil de vida no forma part del veïnat. Analitzant la imatge, crida l'atenció també que la majoria de les persones siguin indígenes: van vestides amb bata blanca, acompanyant a nens, ancians, fins i tot gossos. Elles perceben aquest espai verd i públic com el seu lloc de treball. La majoria acudint a la feina, des de les invasions que envolten la Lima tradicional en els cons de la ciutat. Sent de lliure accés, a diferència de gran part dels parcs dels districtes habitacionals de classe mitjana, mitjana-baixa o baixa, on solen existir barreres físiques com tanques o murs que controlen la circulació, el parc de El Olivar compta amb barreres simbòliques per a la població de trets indígenes, vestimenta o conducta, que la classe adinerada que habita la zona considera no apropiada. La forma d'exclusió s'exerceix de manera subtil, ja sigui a través de l'auto-exclusió (les persones no se senten en “el seu” lloc sinó en un espai de treball) o la desigualtat econòmica (cal viatjar hores en *combi* des de la perifèria de Lima per asseure's en aquesta gespa). No fa falta posar reixes o cadenes. La segmentació social estigmatitza el lloc, posa cadascú en el seu lloc.

Crec que visualitzar la dinàmica dins de l'espai públic és una eina analítica útil per crear consciència

dels problemes de fons, possiblement un primer pas per superar la negació de conductes racistes, base imprescindible per afrontar el repte d'un diàleg igualitari social.

Parc de San Isidro, Lima (Perú), 2009

...PER VEURE

La Classe (Entre les murs). Director: Laurent Cantet. País: França, 2008. Aquesta pel·lícula està basada en la novel·la *Entre els murs* de François Bégaudeau, qui també treballa com a guionista i actor protagonista d'aquesta pel·lícula. En aquesta obra es pot observar el dia a dia d'un institut de secundària d'un barri deprimat de França. Concretament, l'acció discorre entre els murs d'aquest centre, ja que la càmera mai surt dels seus límits, i recull les vivències d'un professor de Llengua en la seva interacció com a docent amb els estudiants del grup que tutoritza. Aquest mestre té bones intencions de cara al seu alumnat, però la seva pràctica es veu constantment interpel·lada per aquests joves, ja que d'aquesta manera evidencien i qüestionen la posició inferior de poder que el món dels adults i docents els ha adjudicat.

La Escurridiza (L'esquive). Director: Abdellatif Kechiche. País: França, 2005. De manera pausada i minuciosa, el director mostra una història d'amor juvenil en un barri perifèric de París. A través de la història entre dos joves, aconseguim introduir-nos en l'organització i segmentació arquitectònica de l'extraradi urbà parisenc, les dificultats d'integració de les minories ètniques a França, la vivència de l'amor entre adolescents, les seves discussions i llenguatge, i el lloc donat a la representació teatral i artística en els seus contextos escolars.

Which Way Home. Directora: Rebecca Camissa. País: Estats Units, 2009. És un documental sobre nens als qui la falta d'oportunitats, la vida als carrers i l'amargor per la separació dels seus pares, els porta a prendre decisions d'adults, com la migració cap al Nord que per a ells suposa l'esperança de recobrar la infància que han perdut. En el seu viatge a través de Mèxic en ruta cap als Estats Units, pujats al tren de càrrega "La Bestia", aquests nens sofreixen i encaren perills horripilants amb una empenta i una saviesa impressionants.

...PER LLEGIR

Aguado, T. (ed.), 2008. Racismo qué es y cómo se afronta. És un material que elaborem amb l'objectiu de parlar de racisme a l'escola, després d'un treball amb adolescents en el qual molts ens van dir que, encara que tots els dies s'enfronten a situacions racistes, no solen recórrer als adults, perquè pensen que el seu paper no serà efectiu: no els creuran o empitjoraran les coses. El llibre està ple d'activitats per intentar de provocar el diàleg entre adolescents i adults.

Observatorio Metropolitano, 2007. Madrid, ¿la suma de todos? Globalización, territorio y desigualdad. Madrid: Traficantes de Sueños. Els capítols que componen aquest llibre ens endinsen en les diferents transformacions urbanístiques, socials, polítiques i econòmiques que ha viscut i està vivint la ciutat de Madrid. S'assenyala el pes de les transformacions sobre la segregació espacial i la desigualtat social, utilitzant per a això la mirada d'investigadors i militants que provenen de diferents disciplines i camps d'estudi.

Franzé, A. Jociles, M. Eds. 2008. ¿Es la escuela el problema? Perspectivas socio-antropológicas de Etnografía y Educación. Aquest llibre reuneix diferents textos, en els quals cadascun dels seus autors aprofundeix en l'anàlisi del sistema escolar com un espai de producció i reproducció de desigualtat social. Al mateix temps, alguns d'aquests treballs obren la mirada i ens possibiliten de comprendre l'escola com un mitjà per als "petits" canvis, considerant que aquesta potencialitat es troba en les persones que donen vida dia a dia als seus col·legis, instituts, etc.

RECOMANEM

The Wire. No és estrany trobar comentaris en periòdics i revistes especialitzades sobre la qualitat d'aquesta sèrie nord-americana, que ens apropa als secrets de la ciutat de Baltimore i els *ghetos* que la conformen. Algunes de les persones que composem aquest grup d'investigació ens hem quedat enlluernades per les connexions existents entre aquesta obra cinematogràfica i les nostres pròpies investigacions i els corpus teòrics que les conformen. La quarta temporada se centra en el sistema educatiu i en el procés

ESDEVENIMENTS RECENTS

- **Noves paternitats.** 16.11.2010. Facultat de Geografia i Història, Departamento de Antropología. Universidad de Barcelona. Barcelona.

PROPERES ESDEVENIMENTS D'INTERÈS

I Congreso Internacional sobre las Migraciones en Andalucía. Organització: Instituto de Migraciones de la Universidad de Granada. Data: 16, 17 i 18 de febrer de 2011. Lloc: Facultad de Ciencias Políticas y Sociología de la Universidad de Granada. Pàgina Web: <http://migraciones.ugr.es/> i <http://migraciones.ugr.es/Congreso2011>

International Conference. Towards an Anthropology of Childhood and Children. Ethnographic fieldwork diversity and construction of a field. Organització: Institute of human and social sciences, University of Liege (Bèlgica). Data: 9, 10 i 11 de març de 2011.

XII Congreso de Antropología. Lugares, Tiempos y Memorias. La Antropología Ibérica en el Siglo XXI. Organització: Federación de Asociaciones de Antropología del Estado Español (FAAEE). Data: 6 al 9 de setembre de 2011. Lloc: León. Web: <http://www.antropologiacastillayleon.org/congreso/index.htm>.

Jornades: Negociaciones de la identidad en los procesos migratorios/Negotiating Identity in the Migratory Processes. Organització: Grupo INTER, Centro de Ciencias Humanas y Sociales, CSIC, Madrid. Data provisional: Juny 2011. Per més informació contactar amb: mariacaterina.labarbera@cchs.csic.es

SOBRE LES AUTORES DELS CONTINGUTS D'AQUEST NÚMERO

Pilar Cucalón Tirado:

És antropòloga i treballa com a investigadora en el Centro de Ciencias Humanas y Sociales del Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC) gràcies a una Beca JAE-Predocctoral. En aquest moment, es troba realitzant la seva tesi doctoral que analitza, des de l'antropologia social i emprant l'etnografia com a metodologia de treball, les mesures d'atenció a la diversitat cultural posades en marxa a les escoles. Ha realitzat estades d'investigació a Mèxic (Universidad Nacional Autónoma de México i Universidad de Veracruz) i les seves principals línies d'investigació versen sobre les polítiques públiques en matèries d'educació, migracions, processos d'integració i trajectòries escolars.

Margarita del Olmo:

És antropòloga i treballa com a investigadora en el Centro de Ciencias Humanas y Sociales del Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC). Com a membre del Grup INTER, participa en diversos projectes relacionats amb l'educació. Ha treballat a diversos països, entre ells, Estats Units, Canadà, Argentina, Sud-àfrica i Àustria. La seva línia d'investigació principal està articulada entorn del tema del racisme i la seva prevenció. La seva última publicació està basada en el treball de camp realitzat entre 2006 i 2008 a les Aules d'Enllaç de la Comunitat de Madrid (<http://hdl.handle.net/10261/26301>).